
P r i k a z i i o s v r t i

Bog u djelima hrvatskih pisaca

Prikaz pod teološkim vidom

Drago Šimundža, Bog u djelima hrvatskih pisaca. Vjera i nevjera u hrvatskoj književnosti 20. stoljeća, I. i II., Matica hrvatska, Zagreb, 2004.-2005., 748+802 stranice.

Književnost je, kako bilježi autor u predgovoru, "po svojoj naravi složena; s jedne je strane umjetnička kreacija, s druge sredstvo i odraz misaonih gibanja i kulturnih ostvarenja." U ovom našem prikazu zanima nas upravo ovaj drugi dio autorove sintagme, odnosno književnost kao sredstvo i odraz misaonih gibanja i kulturnih ostvarenja, književnost kao ilustracija životnih doživljaja i razmišljanja, još točnije, književnost kao odraz i izraz onoga što tehničkim terminom nazivamo narativnom teologijom. Ne smijemo nikada izgubiti iz vida da je teologija u svojim začecima upravo narativna. Naime, ni Biblija kao osnovni izvor teološkoga promišljanja, barem za kršćanstvo i židovstvo, nije nikakav teološki priručnik u kojem se o Bogu i čovjeku, o društvenoj stvarnosti i životnim okolnostima progovara spekulativnim, filozofsko teološkim rječnikom, nego je to knjiga zapisa ljudskog iskustva u susretu s Bogom koji se očituje u povijesti, u različitim vremenskim razdobljima, prostornim ograničenostima i društvenim i mentalnim sklopovima. Osnovno joj je obilježje da pripovjedno-narativno izlaže teologiju, da o Bogu, o ljudskom doživljavanju i iskustvu Boga progovara egzistencijalnim, najčešće kolokvijalnim rječnikom, da priča o stvarnosti i promišljanju stvarnosti, da književno izražava ljudske nemire i prijepore općenito, posebice religiozne, i da na taj način teologizira. I Biblija je književno djelo ne s jednom, nego s mnoštvo teologija koje su međusobno komplementarne, nekad nepomirljive i suprotne, pa čak i kontradiktorne. Kao i Biblija i književnost ilustrira životne

doživljaje i razmišljanja, pa se i u njoj susrećemo s religioznim i teološkim temama. Knjiga koju predstavljamo izravno prati upravo tu tematiku.

U ovom monumentalnom djelu od dva sveska, koje sigurno, ne umanjujući vrijednost autorova dosadašnja djela, zaslužuje epitet životnoga djela, prof. Šimundža upušta se u nimalo lak posao književne, a kao teolog i teološke analize brojnih djela dvadeset i šestero naših uglednih književnica i književnika koji su obilježili hrvatsku književnost 20. stoljeća. Prateći složene promjene, prijepore i procese u kontinuiranom povijesnom slijedu duhovnih i kulturnih zbivanja u hrvatskoj književnosti, autor iznosi na vidjelo ono što široko možemo nazvati raznolikim sudjelnicama religioznoga kruga u čovjeku i društvu, kako su to zabilježili i izrekli hrvatski književnici. Pokušava uočiti i uočava vjersku supstancu različitih obzorja i misaonih promišljanja, supstancu koju tvore tradicionalna gledišta i biblijska baština, različite pozitivističke i liberalne opcije, ateistički prijepori i sumnje, od skepse i agnosticizma do nihilističkih vizija i ateističkih opredjeljenja. Sve to spada u ono što je u podnaslovu izrazio terminima "vjera i nevjera". Dakle, ne zanima ga teološka problematika u suženom i tehničkom značenju tog termina, gdje se o Bogu govori izravno i ex professo, nećemo kod njega naći nikakve teološke teze, njihovu obranu ili pobijanje, nego, kao što i priliči analizi književnih djela, i u onom što nam se u prvi mah može činiti čistim poput sekularne problematike, naš autor, koji ima izoštreni vid i osjetljive senzore, uočava odraz i izraz religioznih povjerenja i nada. Autor se ne bavi prije svega i jedino teizmom ili ateizmom pojedinih pisaca, njihovih junaka, svjetova i okruženja, nego višestrukim oblicima religijskoga doživljaja i metafizičkih razmišljanja. Poslužimo se njegovim riječima u ocrtavanju područja njegova zanimanja: "S jedne strane ljudski položaj i konačna sudbina, s druge teoretski i praktični svjetonazori s različitim graničnim pitanjima, od egzistencijalnih i nazorskih obzorja, do etičkih polazišta i eshatoloških viđenja. Cijeli krug slojevitih tema i motiva, odnosno, religijsko-religioznih stanja i prihvaćanja u teoriji i praksi. Koliko skeptička stajališta i suprotstavljeni prijepori, toliko moderna sekularizacija i vjerska ravnodušnost ili, još šire, različite idejno-ideološke kontaminacije i bifurkacije" (sv. I., str. 16). Sve je to za autora, potpuno s pravom, izraz vjere i nevjere, sve to ulazi u osnovne religiozne podatke i određenja. Ni vjera ni nevjera ne izražavaju samo čvrsta uvjerenja i opredjeljenja, nego su izraz i raznih kolebanja i procesa u svijesti i podsvijesti, dvojbenih stanja i/ili kontaminacija. Takav pogled na vjeru i nevjeru, pa i onda kada su one izraz kršćanskoga duhovnoga, teološkoga, filozofskoga, etičkog i životnog promišljanja, što autora

posebno zanima, dolazi najbolje do izražaja upravo u književnosti. Književnici i književnost rijetko se bave izravnim religijskim temama i izražavaju religijskim izjavama. Oni radije ostaju na obzoru šire kombinacije egzistencijalnih i metafizičkih ilustracija, točnije, u analizama stvarnosti i života, u osvjetljavanju konkretnih situacija vjere i nevjere. Zbog toga je njihov izričaj plastičan i simboličan, ima u njemu jasnih stanja i čvrstih uvjerenja, ali ima u njemu i različitih slutnja i simbola, psiholoških nemira i dubinskih procesa, štoviše, bifurkacija i alternacija. I onda kada književnik ne prihvaća vjeru kao kodificiranu instituciju ili religiju, kada ne prihvaća učenja takvih kodificiranih i kanaliziranih izričaja, on nije ateist, nego religiozni teist. I onda kada kritizira institucije i postupke religije, vjere ili vjerske institucije, kada ih, štoviše, odbacuje, to po sebi ne isključuje njegovu temeljnu religioznost i vjeru. Religijska problematika koji put se vidljivo razlikuje literarnim tkivom, a koji put nečujno lebdi u asocijaciji misli, u naracijama pripovjedača ili u vizijama pojedinih junaka. Dr. Šimundža je uočava i izvrsno pretače u riječ. Vjerska motivika koja je obilježavala religiozni locus litterarius tradicionalne književnosti, koja je kod hrvatskih pisaca neupitno prihvaćala kršćansku sliku svijeta, u 20. stoljeću, u moderno doba ili u doba moderne dobiva nove okvire. Uz kršćanska ortodoksna stajališta, javljaju se različite opcije i ponašanja. Sva moguća razmišljanja o čovjeku i svijetu, odnosno ljudski problemi dižu se na razinu teoloških razmišljanja, a teološki problemi i upitnosti na mjeru antropoloških doživljavanja. Ontička nekonzistentnost, životni nemir i sudbinska nesigurnost, uočavanje i prihvaćanje smisla ili besmisla, tajna ljudskog položaja i upitnost sudbine, višestruko širi i intenzivira religioznu tematiku. Istina je da je čvorište te tematike uvijek bilo i ostalo Božja egzistencija, ali u književnim djelima o njoj se progovara u okviru slojevite problematike graničnih pitanja: životnih kriza i povijesnih problema, odnosa zla i dobra, nemoralna i morala, otajstva zla i različitih nevolja, naravnih defekata i prirodnih nesreća, društvene kušnje i ratnih nasilja, tajne života i neprozirnosti smrti. Granične slike i refleksi književnika očituju konkretno shvaćanje kompleksnosti religijskog fenomena, a transcendencija i njezina upitnost izraženi su, najčešće i najviše u poeziji, doživljajem koji se, kao takav, svjesno prihvaća ili nijeće, nad kojim se ne može ili teško može diskurzivno razmišljati i teoretski raspravljati. Teističke i ateističke misli i inspiracije pojedinih književnika vrlo su višeznačne i nemoguće im je iscrpiti sve nijanse i boje. Obučene su u ruho metafore, toponima, naziva blagdana, teološkog termina, običaja, vjerničke prakse, sudbinskog pitanja, metafizičke i filozofijske refleksije, ironije, sarkazma, tragike, životnog cinizma, bolesti, bolnice,

smrti, institucije, institucionalne osobe (svećenika, primjerice), molitve, itd. Svakako, religiozna se problematika u književnosti ne zaustavlja samo na teološko-doktrinarnim pitanjima nego ju zanima praksa, antropološko razmišljanje, kriteriji, isprepletana je s drugim područjima i konkretnim doživljajima, posebice s etikom i društvenim odnosima. Sve je to ušlo u obzor zanimanja našega autora, koji vrlo vješto otkriva i znalački književno izražava kako izravne iskaze vjere i nevjere hrvatskih pisaca 20. stoljeća, tako i one skrivene, kodirane, rekli bismo, ponornične, neizravne iskaze, koji prosječnom čitatelju nisu uočljivi ili preko kojih olako prelazi u iščitavanju književnih djela.

Ne možemo, dakako, u sve ulaziti. Spomenut ćemo samo neka gledišta i pitanja koja dolaze do izražaja u potanko obrađenih 26 autora, koji su značajni za religioznu i teološku problematiku. Bog je kod njih – bilo da u nj vjeruju, bilo da u nj sumnjaju ili ga ne prihvaćaju – temeljno pitanje. Osnovna je razdjelnica svjetonazorskih gledišta i ponašanja. S njim se, i kad se ne spominje, osjeća smisao i perspektiva, a bez njega praznina i nihilizam.

Među važna teološka pitanja koja isijavaju iz djela analiziranih autora spadaju osvrti na Bibliju i biblijska shvaćanja, čin stvaranja i Božja providnost, prvi grijeh i soteriološka tematika, Kristovo poslanje i kršćanska eshatologija, bogoštovlje, molitva, sakramentalni i marijanski motivi, životni nemiri i problematiziranja, u rasponu od opravdanosti ili neopravdanosti čina stvaranja do tajne zla i šutnje Neba, ljudske sudbine i različita egzistencijalna i metafizička pitanja.

Koliko god je naše pučanstvo u najvećoj mjeri kršćansko, katoličko, književnost teološkim temama koje prožimaju njegov život prilazi s različitih gledišta. Prvo i najobuhvatnije je teističko gledište, gdje se doslovce prihvaćaju opća kršćanska stajališta. Drugo je gledište skeptično, obilježeno problematiziranjem te sumnjom i nevjericom. Treće je gledište ateistično, a na mahove i antiteistično, niječe Boga, teološke istine i postavke, a onda i moralne principe. Četvrto je gledište indiferentističko. Dosta je rašireno i ima ga kod mnogih pisaca, premda su, na što autor više puta upozorava, mnogi naši pisci u različitim fazama života i pisanja religiozno različiti.

Književnici i teološkim temama, koje su uopćene ili usputne, utkane u različite opise i ilustracije, pristupaju i izlažu ih svojim doživljajem ili općim shvaćanjima svoje sredine. Unatoč tomu, znakoviti su. Zbog toga su ove Šimundžine studije u svom enciklopedijskom stilu veoma korisne za uočavanje religioznog fenomena u našoj povijesti, stvarnosti i kulturi, te značajna referenca za teološku zbiljnost u konkretnom životu.

Vrijeme nam ne dopušta šira izlaganja, zato ćemo samo spomenuti neke pisce i njihova gledišta.

Kranjčević je prvi među našim književnicima, iako iskren vjernik, osjetio nesklad između kršćanskog poimanja svijeta i stvarnih odnosa u svijetu. Pogođen nepravdama, suzama i bolima, ulazi u dijalog, ponekad i u polemike s Bogom, tuži mu se što čovjek, stvoren na njegovu sliku (Mojsije, sv. I., str. 107s), toliko trpi i pati. Prigovara da su Pravdi i Providnosti "svezane ruke" (usp. sv. I., str. 86-98), a opet, unatoč pesimizmu Zadnjeg Adama, moli se Bogu da mu oprostí što je "srtao ljutit s utrte ceste" i tražio pravdu (sv. I., str. 110s). Matoš nerado zalazi u teološku problematiku, a ipak Boga naziva biblijskim terminima: Dominus i Altissimus. Milan Begović, u moru senzualne tematike i pojedinačnih priznanja da ne vjeruje, u drami Čovjek Božji, slikovito raspravlja o milosti koja u suradnji s čovjekom čini čudesa (sv. I., str. 208-210). Kamov ironizira Bibliju i odbacuje Boga. Mile Budak je zanimljiv u svom prikazu čvrstoće vjere u patrijarhalnoj sredini i kulturi (sv. I., str. 355s). Vladimir Nazor je pun religioznih i vjerskih motiva. Tin se u svom traženju Boga priznaje njegovim učenicom (sv. I., str. 436), a u iskustvu Božje šutnje prihvaća različite sumnje, mistička i panteistička gledišta. Okreće se više Demijurgu i bezličnom duhovnom principu nego Bibliji i teologiji. Andrić se moli Bogu i vjeruje u nj, ali i sumnja i traži druga uporišta. Povijest mu je zagonetna, a čovjek slamka među slamkama (sv. I., str. 493-495). Krleža, unatoč svim prepirkama s vjerom i Bogom, nije baš uvijek siguran u njegovo nepostojanje. O Bogu i vjeri raspravlja iz svoje prakticističke i ateističke perspektive. Zapravo, više se suprotstavljao Crkvi i vjerskoj kulturi, nego samome Bogu, iako je smatrao da ga nema, odnosno da je ljudska fikcija (sv. I., str. 535). Antun Branko Šimić je poetski i religijski za svoje vrijeme izazovan. Ima toplih molitava (usp. sv. II., str. 64-65), no glavni su mu teološki problemi opstojnost Boga i vječni život. Skepsa ga je vodila nihilizmu (sv. II., str. 89-91). Spomenimo još samo trojicu književnika. Petar Šegedin najveću smetnju vjeri nalazi u postojećoj strukturi svijeta. Kozmos je, tvrdi, sazdan na zakonu nasilja. Život živi od života. Da bi živio, ruši drugi život. Pred zlom koje vlada u svijetu Bog bi, kad bi ga, kaže, i bilo, bio nemoćan. Ranko Marinković pristupa religioznim i teološkim temama na dva načina, s jedne strane kritički, s druge indiferentistički. Glorija mu je cinična, a Kiklop praktični odraz moderne civilizacije u kojoj se živi kao da Boga nema. Vjeru zamjenjuju reklame, hedonizam i moderna magija. Smisao se gubi u besmislu. Kod Šopa nalazimo veoma zanimljivih tema i motiva, primjerice, u njegovim razgovorima s Isusom, u Kristovu zemaljskom

liku, i simboličnog prikazivanja vječnog zajedništva s Kristom i u Kristu, u slikovitom motivu kruha koji se dijeli, a nikada se ne može razdijeliti (sv. II., str. 389).

Autorovu svestranost, dubinu i misaonost u otkrivanju i analizi religioznoga kod hrvatskih pisaca 20. stoljeća mogli bismo višestruko ilustrirati, ali zbog vremena ograničavam se na samo jednu ilustraciju. I tu pokušavam biti na crti autora, koji je i sam u ilustracijama morao biti vrlo probirljiv, ali i ta probirljivost očituje njegov genij, njegovu uronjenost i sraslost s problematikom kojom se bavi. Pogledajmo samo kako nas uvodi u Tinovu pjesmu Pohvala svome tijelu, i što zaključuje. "U svim je svojim modifikacijama (Tin) bio pjesnik čudesna povjerenja u se, lirski mističan i misaono liričan. Neobično složen i zanimljiv. Sustavno je miješao krajnje nemire i duboki kvijetizam, sudbinu života s usudom sudbine, kontraste srca i slutnje intelekta – skepsu, poeziju i boemu – svoj solipsizam i čudni dualizam, koji ga je cijeloga života razapinjao. Evo kako o tomu svjedoči u zrelim godinama..." Slijedi navod spomenute pjesme, a onda zaključak: "To nespokojstvo vječito i virovita dubina – duh i duša – bitne su odrednice Tinove svijesti i poezije. U lepršavim stihovima, punim lirske ljepote i sudbinskih nemira, 'drhti' njegov poetski zanos stradanja i nadanja. Apsolut mu je bio cilj. Vječnost ga je spontano privlačila. Zato se, unatoč različitim depresijama, rado vraćao religioznoj motivici i duhovnim poletima." Tinova pjesma Svakidašnja jadicovka svima nam je poznata, a autor tumači: "Autentičan je ovdje Tin. Iskren i otvoren, ali načelan i oštar: On mora reći svoju riječ, inače će glavnjom planuti. Drugim riječima, njegova je vjera u njegovoj religioznoj svijesti imala duboko povjerenje u Božju pomoć, jasnije: u milosno prosvjetljenje i istinsko povjerenje u božanska obećanja. Molitve su mu stoga i njihove imanentne težnje – da ne kažemo vjera i nevjera – istodobno na ustima. Takav će biti cijeloga života, sličan starozavjetnim prorocima koji su, kao i on, vrlo često pobožno molili i u srcu osjećali sudbinske oporosti i životne gorčine." Slijedi poznati biblijski navod iz Jr 20,8-9 o ognju u Jeremijinim kostima zbog toga što ne želi više govoriti u Božje ime kojim don Drago ilustrira Tinovu sličnost sa starozavjetnim prorocima (sv. I., str. 422).

Iz ove ilustracije možemo steći dojam kako autor postupa u oba svoja sveska. Rečenice su mu misaono zgusnute, izričaj izbrušen i dorečen. Analize su mu pronicave i suptilne, zahvaćaju široko, ali i bitno. Širina obzora je neupitna. Teologija, kada se radi o njegovim stajalištima, je crkvena i suvremena. Koncentracija na temu je tako snažna da uspijeva otkriti religiozni i teološki supstrat pojedinih

književnih ostvarenja i tamo gdje on nije lako uočljiv. Uočenu vjeru i nevjeru, kako kaže u podnaslovu svoga djela, najčešće ostavlja da sama progovara, da zrcali iz književnoga tkiva, ali zna se s njom i sučeliti i, rekli bismo, ispravnom pravovjernom teološkom mišlju na nju odgovoriti. Šimundža se u ovom djelu predstavlja kao vrstan znalac književnosti s istančanim osjećajem uočavanja dosega povijesno-društvene kontekstualizacije izrečenoga. Isto se može reći i za njega kao teologa. U svakom obliku književnoga izričaja uspijeva nazrijeti misao o Bogu bilo kao Background književnoga izraza, bilo kao religioznu motiviku koja dolazi do izražaja u raznim i neizravno teološkim terminima. Po sposobnosti shvaćanja književnog izričaja, ulaženja u njegove dubinske slojeve i isprepletenosti, po jasnoći i zgusnutosti urječavanja uočenog, po namjeri da ne ulazi u polemiku s idejnim potkama književnih ostvarenja, a opet da ih ne ostavi i bez kritičkog pristupa, naš autor je dosta originalan.

Život je teologija, a teologija je u životu i za život, reče netko. Šimundža nam otkriva upravo takvo poimanje teologije u djelima dvadeset i šestero uglednih hrvatskih književnica i književnika 20. stoljeća, a takva je teologija uvijek aktualna, uvijek sposobna nositi čovjeka u njegovoj ontičkoj otvorenosti transcendenciji i upitnosti pred njom. Šimundža uspijeva zorno i uvjerljivo pokazati koliko je ovo naše književno podneblje, u svojim specifičnostima i univerzalnostima, nabijeno teološkim nabojem, bez obzira što je u njemu vremenom, ideologijama i društvenim sustavima dolazilo do mijenjanja polova. Hrvatski je čovjek duboko religiozan, pa i pisac-književnik koji se njime bavi, bez obzira što uvijek ne dijeli njegova uvjerenja, ne može zaobići niti preskočiti tu religioznu dimenziju koja je utkana u kulturu, svijest i samosvijest hrvatskoga bića. Šimundža znalački razotkriva tu religioznu dimenziju hrvatskoga bića koja isijava iz djelâ hrvatskih pisaca 20. stoljeća i zbog toga su njegove studije svakako, zaključimo, značajna i nezaobilazna referenca za teološku zbiljnost u konkretnom životu hrvatskog čovjeka 20. stoljeća.

Marinko Vidović

Svojevrсни marijanski molitvenik

Petar Lubina, Bogorodici Djevici: izabrane marijanske molitve I. tisućljeća, Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Split, 2005., 144 stranice. Narudžbe: Marija, Trg Gaje Bulata 3, 21000 Split. Cijena 40 kn.

Marijanske publikacije na hrvatskome jeziku nisu tako brojne da bi odgovarale vjerničkom mnoštvu Marijinih pobožnika. I marijanske molitve u hrvatskoj duhovnosti nisu tako česte da bi zadovoljile mnoštvo Gospinih štovatelja. Taj nedostatak želi popuniti splitski franjevac Petar Lubina svojom knjižicom Bogorodici Djevici, koja sadrži izabrane molitve Majci Božjoj iz prvog tisućljeća kršćanstva. Dugogodišnji urednik katoličkoga mjesečnika Marija te je molitve godinama skupljao, prevodio i njihove dijelove objavljivao. Zbirka za koju je molitve izabrao i veliku većinu prvi put na hrvatski preveo sadrži molitve, od najdrevnije Pod tvoju obranu (3. st.) preko pohvala Atanazija, Ćirila Jeruzalemskoga i Aleksandrijskoga, Ambrozija, Augustina, Jeronima i ostalih poznatih i nepoznatih otaca pa do molitve Bartolomeja iz Grottaferrate (11. st.).

Kao što je marijanska pobožnost sastavni dio kršćanske pobožnosti, jednako je tako "Molitva Majci Božjoj sastavni dio kršćanske molitve". U uvodu (str. 7-14) autor raspravlja o bogoslovskoj utemeljenosti marijanske molitve, pitajući se smijemo li se molitvom obraćati Isusovoj Majci. Budući da se kršćanska molitva "upravlja Bogu po Isusu Kristu u Duhu Svetomu", molitva Mariji, ljudskom stvorenju, ne bi bila svetopisamski utemeljena ni bogoslovski opravdana. Da taj stav ne odgovara predaji i iskustvu Crkve, dokaz su i ovdje sabrane molitve, koje u konačnici hvale Boga zbog onoga što je učinio Djevici iz Nazareta i zbog onoga što po njoj čini svemu narodu Božjemu. Zbog toga su i marijanske molitve u konačnici molitve Bogu, zbog djela otkupljenja u kojem je Nazaretska Djevica na poseban način sudjelovala.

Tijekom povijesti Božji miljenici poput Prokla Carigradskog, Bazilija Seleucijskog, Efrema Sirijskog, Epifanija Salaminskog, Romana Melodskog, Ildefonsa Toledskog, Ivana Damaščanskog i ostalih njegovali su istinsku pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji, a ta im je pobožnost pomogla da još snažnije zažive svoje zajedništvo s Bogom. Ta činjenica odgovara i vjerničkoj stvarnosti

Crkve u Hrvata, gdje nam je jedna od prvih molitava koju smo naučili bila upravo Zdravomarija. Kršćanstvo među Hrvatima bogato je marijanskim sadržajima, o čemu svjedoče i marijanska svetišta koja je u svojoj Marijanskoj Hrvatskoj monumentalno obradio autor ove knjižice. U tim svetištima koja su rasadišta vjere, mjesta obnove duha i srca, danomice odzvanja marijanska molitva, vapaj za Gospinom pomoći, riječ hvale za uslišanu molbu. Marija moli u Crkvi i s Crkvom u Hrvata da zavladaju pravda i mir, moli za slogu i jedinstvo dragog joj puka.

Iz Lubinove zbirke molitava izranja lik Majke Božje "u tisuću boja i slika", lik toliko bogat da ga se riječima ne može izreći, niti molitvom obuhvatiti. Služeći se uglavnom talijanskim izvorima, autor je u svojoj zbirci sabrao molitveno blago još uvijek nepodijeljene Crkve. To su molitve koje odišu drevnošću crkvene predaje, molitve koje su nastajale u vremenu dok je Crkva, kao i Europa, bila ujedinjena i "udisala obama svojim plućnim krilima". Jedna od glavnih tema tih molitava jest utjelovljenje Sina Božjega, što ukazuje na kristocentričnost marijanske molitve, na njezinu usmjerenost na Krista, koji nam je darovan upravo po presvetoj Bogorodici Djevici.

Ova knjiga prelazi okvire molitvenog priručnika i dobro će doći ne samo duhovnim osobama nego i svima onima koji žele odgovorno živjeti svoje kršćanstvo. Želja je Petra Lubine, marljivog tajnika Hrvatskog mariološkog instituta, da i hrvatski vjernici osjete dio ljepote bogate molitvene baštine Crkve, da nam ova knjižica bude mala škola molitve i duhovna hrana, knjiga koju ćemo uzeti i ne samo čitati nego i moliti, kako bi nam drevna molitva Crkve, prvi put pretočena na jezik nam hrvatski i sabrana u jedinstvenoj zbirci, bila poticaj da molimo srcem i tako nađemo "nadahnuće za svoje sretnije i blagoslovljenije sutra".

Dinko Aračić

Pred izazovom nove religioznosti

Izazov nove religioznosti. Zbornik radova, Hrvatski dušobrižnički ured, niz "Diaspora croatica", Frankfurt na Majni, 2005., 392 stranice.

Nedavno je u izdanju Hrvatskoga dušobrižničkog ureda iz Frankfurta na Majni objavljen skladno oblikovani šesti po redu dvojezični (hrvatski i njemački) zbornik radova s pastoralnoga skupa hrvatskih svećenika, đakona i pastoralnih suradnica i suradnika iz Zapadne Europe koji je održan od 6. do 8. listopada u Untermarchtalu kod Ulma, a bio je posvećen aktualnoj temi "Izazov nove religioznosti".

Predavači dr. o. Mijo Nikić iz Zagreba, mr. fra Josip Blažević iz Vinkovaca i dr. fra Šimun Šito Čorić iz Solothurna u Švicarskoj, govorili su svatko sa svojega motrišta o toj sve aktualnijoj tematici koja potiče i odgovorne u Crkvi da joj posvete više pozornosti te cjelovito pronađu odgovore o razlozima tako brzog širenja vjerskih pokreta i sekti po čitavome svijetu.

Dr. Nikić je u predavanju naslovljenom "Slika Boga u vjerskim sljedbama i pokretima" istaknuo kako novi religiozni pokreti i vjerske sekte uglavnom daju prednost afektivnosti pred razumom, a to znači da kod većine dominira neka čudna misterioznost, različiti zanosi, često na granici histeričnoga ponašanja. Sljedbe u velikoj mjeri njeguju tzv. fundamentalno, nekritičko tumačenje Biblije. "U nemalom broju sljedbâ odlučujuću ulogu igra objava i proroštvo, ekstatične pojave i opsjednutost nadosjetilnim. Većina tih pokreta ima živoga karizmatskog vođu koji je vrlo autoritativan i često traži posvemašnju poslušnost. Program pokreta je šarolik: od neokršćanskih do protukršćanskih stavova." U drugom predavanju naslovljenom "Isus Krist - donositelj žive vode - crkveno promišljanje o new ageu" dr. Nikić je između ostalog kazao kako je Katolička crkva preko svojih institucija u Vatikanu koje se brinu za čistoću vjere, tražila od nacionalnih biskupskih konferencija da odgovore na pitanje o razlozima širenja vjerskih pokreta i sektâ po čitavom svijetu. Na taj upit stigli su u Vatikan odgovori od 75 biskupskih konferencija diljem svijeta. Prema njima, razlozi za nastanak vjerskih sljedba su sljedeći: traganje za pripadnošću, za odgovorima, za cjelovitošću, te za kulturnim identitetom; potreba za priznanjem i osobitošću, traganje za transcendencijom, potreba za duhovnim vodstvom, potreba za vizijom, tj. novim svijetom te potreba za sudjelovanjem

i angažmanom. "New age kao globalna mreža raširena po čitavom svijetu zahvatila je također i mnoge vjernike katolike kojima je bila potrebna pomoć u razlikovanju duhova kad je u pitanju taj pokret i sve što se nalazi u njegovoj mreži." Crkva je dokumentom "Isus Krist - donositelj žive vode - crkveno promišljanje o new ageu" izišla u susret svojim vjernicima i ukazala na očite kao i skrivene zablude koje su prisutne u tom globalnom pokretu. "Dokument jasno daje do znanja da nije moguće vjerovati i u Krista i u Vodenjaka. Ovo je situacija, kaže dokument, u kojoj se stoji ili na jednoj ili na drugoj strani."

"Terapeutski alternativni pokreti - pastoralno teološki izazov" naziv je predavanja dr. Blaževića, koji je između ostalog kazao: "U konvencionalnoj medicini prisutan je nedostatak poštovanja duhovne komponente, a u terapeutskim alternativnim pokretima ističe se duhovna dimenzija bolesti. Pritom je pojam duha kontroverzno interpretiran." Među smjernicama autor predlaže uprisutnjenje svijesti o kršćanskom smislu patnje kako ga izlaže papa Ivan Pavao II. u dokumentu "Spasonosno trpljenje" te predlaže žurno razvijanje terapijske teologije. U drugom predavanju, "Izazov joge za kršćanstvo" dr. Blažević je ustanovio da se joga na Zapadu promiče pod tri vida: kao gimnastika, kao sredstvo sjedinjenja s Bogom ili pak, kao gimnastika i kao sredstvo postizanja sjedinjenja s Bogom. U kontekstu "New agea" joga se nameće kao "filtar za ideje novog doba". Jogu je predavač definirao kao zajedničko ime za sve indijske tehnike putem kojih se postiže oslobođenje (moksas) od iluzije (maye) i ciklusa uvijek novih rađanja (samsare) u svrhu postizanja blaženstva (nirvane) pri čemu je objasnio svaki pojam pojedinačno. Ukazao je na sadržaj Pisma Kongregacije za nauk vjere o nekim vidovima kršćanske meditacije u kojemu je izložen i katolički stav prema jogi.

O opasnostima devijantne religioznosti u karizmatičkim i sličnim pokretima govorio je dr. Čorić, koji je između ostalog kazao: "Koliko god religioznost nedvojbeno imala iscjeliteljski karakter i bila značajan element u postizanju i očuvanju duševnog zdravlja, valja upozoriti i na moguće nezdrave dimenzije određenih vidova religioznoga i onoga što se uz vjeru veže, primjerice fenomen okultnih pojava." Upozorio je na pogubnost za duševno zdravlje vanjske religioznosti kao i na rezultate psiholoških istraživanja o mogućem religijskom induciranju psihičkih smetnji. Osvrnuo se također i na negativne utjecaje nezdrave religioznosti u svakdašnjem osobnom i društvenom životu. Posebno je govorio o tipovima religijskih smetnji u međuljudskim odnosima, te o značajkama religioznosti koje pridonose neuspjehu u borbi sa životnim zahtjevima. Svoje iscrpno predavanje završio je govorom o najčešćim opasnostima devijantne religioznosti u karizmatičkim pokretima, kojih očito nije malo.

“Za tu smo se temu odlučili potaknuti činjenicom da neki pripadnici hrvatskih katoličkih zajednica, ne nalazeći u svojim zajednicama dovoljno pozornosti i topline ili iz nekoga drugog razloga, nerijetko brzopleto i nepromišljeno pristupaju raznim sljedbama (sektama) ili drugim, kršćanskim ili nekršćanskim, zajednicama”, kazao je u predgovoru zbornika delegat za hrvatsku pastvu u Njemačkoj fra Josip Bebić. Zbornik nudi priloge koji sadrže obilje važnih podataka i korisnih spoznaja o novim religioznim pokretima. Stoga će biti od posebne koristi pastoralnim djelatnicima, ali i svima drugima koje zanima ta sve izazovnija tematika. I ovaj put čestitke Romani Kašaj za vrlo uspješno rješenje naslovnice.

Adolf Polegubić uvodno konstatira da je nova religioznost koju žive razne sljedbe velik izazov za Crkvu “jer se predstavljaju kao alternativa kršćanskoj poruci spasenja po Kristu”, ali da su istodobno i “izazov, a ponekad i stvarna opasnost, također i za društvo bez obzira radi li se o vjernicima ili nevjernicima”. Zbog toga autor izlaže i obrazlaže temeljne aspekte novih religioznih pokreta, razloge njihova širenja i stav Crkve prema njima. U svome drugom prilogu (Isus Krist donositelj žive vode) o. M. Nikić na podlozi istoimenog dokumenta Papinskoga vijeća za kulturu i Papinskoga vijeća za međureligijski dijalog opširno raspravlja o odnosu kršćanstva i New agea, napose o odnosu duhovnosti new agea u usporedbi s kršćanskom duhovnosti, kao i o vrlo velikim razlikama u nauku o Bogu, Kristu, ljudskom biću, grijehu, molitvi.

U svome referatu “Terapeutski alternativni pokreti” s podnaslovom “Pastoralno-teološki izazov” o. Josip Blažević suprotstavlja konvencionalnu medicinu zasnovanu na znanstvenim spoznajama i eksperimentima medicini New agea koju se predstavlja kao alternativu svim postojećim znanstvenim disciplinama i koja, uz ostalo, nudi i vlastito viđenje ljudskog zdravlja i bolesti na osnovi različitih istočnjačkih okultnih metoda iscjeljivanja. Drugi članak o. Josipa Blaževića “Joga – izazov kršćanskoj vjeri” sažet je pregled osnovnih postavka joge koja je i u Hrvatskoj, povremeno i u ustanovama državne vlasti, znala imati glasnih zagovornika. Objašnjeni su ključni pojmovi indijske duhovnosti, pojava joge i njezine glavne sastavnice, naročito u inačicama koje se promiču na Zapadu, prikazani su životi i učenje na Zapadu najpoznatijih gurua. Autor posebnu pozornost posvećuje stajalištima Katoličke crkve i, napose, pape Ivana Pavla II. o jogi. Zaključno se slaže sa sljedećim stavom đakovačkoga biskupa msgr. Marina Srakića: “Joga se temelji na sasvim suprotnim principima od kršćanstva, zato se joga i kršćanstvo uzajamno isključuju.”

U posljednjem prilogu u zborniku, naslovljenom “Dimenzije psihopatološke religioznosti”, fra Šimun Šito Ćorić upozorava “na

moguće nezdrave dimenzije određenih vidova religioznosti i onoga što se uz nju veže, primjerice fenomeni okultnih pojava". Cijelu je tu važnu i složenu problematiku autor razložio u nekoliko dijelova pa posebno govori o dodiru psihopatologije i religije, o poremećajima i onim opterećenjima ličnosti koja smetaju zdravoj religioznosti, o psihopatologiji u praksi, o okultno (sotonski) uzrokovanim psihofizičkim smetnjama te o opasnostima devijantne religioznosti u sve brojnijim karizmatičkim pokretima.

Adolf Polegubić

Filozofija i teologija

Hansjürgen Verweyen, *Philosophie und Theologie. Vom Mythos zum Logos zum Mythos*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2005., 400 stranica.

Umirovljeni profesor fundamentalne teologije u Freiburgu Hansjürgen Verweyen objavio je vrlo vrijedno djelo o odnosu filozofije i teologije. U uvodnim razmišljanjima Verweyen predstavlja nakanu djela. Ono ne kani enciklopedijski prikazati povijest odnosa filozofije i teologije, nego mu je svrha ukazati na dramatiku filozofskoga i teološkoga tumačenja svijeta, čovjeka i Boga.

Prvo je poglavlje odlučujuće za razumijevanje cjelokupnoga djela, tako da ćemo se na njemu nešto dulje zadržati. Verweyen postavlja kriterije za odnos između filozofije i teologije. Po njegovu mišljenju, filozofija i teologija imaju isti materijalni objekt, tj. cjelokupni obzor čovjekova mišljenja i iskustva, a različit formalni objekt; filozofija polazi od razuma, a teologija od objave. Kriteriji za odnos između dviju disciplina trebali bi omogućiti određeni konsenzus, koji je prijeko potreban ako se ne želi stvoriti potpuni rascjep između filozofije i teologije. Konsenzualne kriterije njemački teolog kani ponajprije postaviti transcendentalnom analizom čovjekove svijesti, dakle filozofskom analizom, "jer filozofija u svojem radu ne smije dopustiti ni jednu činjenicu koja se može obrazložiti jedino teološki" (str. 16). Čovjekova svijest bitno je određena time što čovjek drugo opaža kao drugo, za razliku od ostalih bića koja opažaju drugo. Iz toga proizlaze tri temeljna obilježja čovjekove svijesti:

beskonačno jedinstvo (neograničenost čovjekova ja), ograničenost drugim (drugo kao ne-ja, kao trajno strana stvarnost) i proturječnost kao nemogućnost ostvarenja sinteze bezuvjetovanosti neuvjetovanosti bezuvjetnosti i uvjetovanosti. Stoga za Verwyena temeljni problem čovjekove egzistencije nije Heideggerova briga o smrti ili okrenutost prema smrti, nego navedena elementarna struktura čovjekove svijesti. Radi se o Sizifovu problemu, tj. kako razriješiti odnos između bezuvjetovanosti neuvjetovanosti bezuvjetnosti i uvjetovanosti, odnos koji čovjek nije sam postavio. Tu se može primijetiti jasna autorova naklonjenost Camusu, a ne Heideggeru. Drugim riječima, problem ljudske egzistencije jest apsurd, a ne tjeskoba ili briga, tj. problem vremena.

Na temelju transcendentalne analize čovjekove svijesti (subjekt-objekt-bezuvjetno) njemački teolog postavlja tri temeljna svjetonazora, koja su bitna za odnos između filozofije i teologije: prikrivena diferencija, iluzorna diferencija i naglašena diferencija. U "prikrivenoj diferenciji" odnos subjekt-objekt-bezuvjetno prikriven je i ne dolazi do izražaja. To je slučaj kod svih primitivnih kultura i religija: ne postoji svijest o različitosti između vlastitoga ja, svijeta i božanstva. Sasvim je razumljivo da filozofija tu nije mogla naći svoje mjesto. U "iluzornoj diferenciji" dolazi jasno do izražaja svijest o rascjepu između vlastitoga ja nasuprot svijetu i božanstvu, ali taj se rascjep nastoji ukinuti. To je put istočnjačkih religija, koje, upravo zbog svijesti rascjepa subjekta-objekta-bezuvjetnoga, imaju mnoge filozofske elemente. No, prema Verweyenu, filozofija se tu nije mogla razviti, jer je nakana istočnjačkih religija ukidanje toga rascjepa, pretvarajući ga u običnu iluziju. "Naglašena diferencija" prisutna je u monoteističkim religijama, židovstvu, kršćanstvu i islamu. Bog je stvoritelj svijeta, čovjek je neovisan o prirodi, slobodno se ophodi prema svim stvorenjima. Unutar takvoga svjetonazora pojavilo se plodno tlo za odnos filozofije i teologije. U drugomu poglavlju autor navodi razloge afiniteta između filozofije i teologije. Temeljni je razlog taj što se u Izraelu dogodio prijelaz od mita prema logosu, i to na nekoliko načina: demitologizacija svijeta, omogućavanje povijesti, demitologizacija vjere u zagrobni život i demitologizacija božanske moći. U svim navedenim aspektima dolazi do izražaja sljedeće: "Ako Jahve u svome ophođenju s Izraelom daje važnost svojoj apsolutnoj suverenosti nad svim bogovima i demonima, on u takvoj radikalnosti pomaže ljudskome logosu da se oslobodi religiozno maskiranih prisila kakve se mogu primijetiti još samo u povijesti filozofije." (str. 35.) No, unatoč raznim filozofsko-teološkim torzima (Filon, crkveni oci, muslimansko-židovska recepcija u Španjolskoj), filozofija se,

prema Verweyenu, tek u novovjekovlju otvorila teološkim temama, jer "grčka filozofija nije pružala obzorje za misao o povijesti općenito, a kamoli za božanski logos, koji, kao životvorno oslovljavanje čovjeka, oslobađa um za njega samoga" (str. 37).

Nakon postavljanja konsenzualnih kriterija za odnos između filozofije i teologije, Verweyen započinje s povijesnom analizom odnosa između filozofije i teologije. Tako je treće poglavlje posvećeno filozofiji pred Sokratovaca, u kojoj se također dogodio prijelaz od mita prema logosu. Od četvrtoga do devetnaestoga poglavlja prikazana je povijest odnosa filozofije i teologije: "atička klasika", filozofija i teologija u znaku helenizma, filozofija u Novome zavjetu, filozofija i teologija u kasnoantičkom pluralizmu, kršćansko prihvaćanje platoničke baštine, emancipacija filozofije u Latinskoj crkvi, filozofija i teologija u skolastici, od srednjovjekovlja prema novovjekovlju, humanizam i renesansa, regionalizacija misli i prosvjetiteljstvo, istina kao sustav (Descartes i Spinoza), prosvjetiteljstvo u Njemačkoj, istina kao sustav (Fichte, Schelling, Hegel), teologija u okruženju njemačkoga idealizma, Hegelova radikalna baština (Feuerbach, Marx, Stirner). Knjiga završava poglavljem o Nietzscheu, pod naslovom "Od logosa prema mitu". Tim poglavljem Verweyen želi reći da logos s Nietzscheovom filozofijom postaje svjestan svojih granica. Nietzscheova filozofija služi njemačkome teologu kao negativni dokaz da "kategorije, koje je postavila grčka misao, nisu dostatne" (str. 11) za pojašnjavanje biblijskoga prijelaza od mita prema logosu. Drugim riječima, teologija se ne može reducirati na filozofski logos, na što aludira i podnaslov knjige "Od mita prema logosu prema mitu". Kako najavljuje sam autor, drugi će dio knjige, koji još čeka objavljivanje, prikazati modernu filozofiju u svjetlu te problematike.

Za kraj se samo može ustvrditi da knjiga Hansjürgena Verweyena pruža izvrstan doprinos povijesnome rasvjetljavanju dramatičnoga odnosa filozofije i teologije te predstavlja nezaobilazno djelo za sadašnje i buduće promišljanje njihova odnosa.

Ivica Raguž

Proslava dana Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu proslavio je 19. siječnja 2006. svoj dan (Dies academicus), koji se zbog praktičnih razloga ne slavi 9. srpnja, na dan njegova ustanovljenja, nego krajem mjeseca siječnja. Proslava je započela svečanim euharistijskim slavljem koje je predvodio nadbiskup splitsko-makarski i veliki kancelar mons. Marin Barišić u koncelebraciji s mons. Antom Jurićem, nadbiskupom u miru, dekanom prof. dr. Marinkom Vidovićem, fra Petrom Milanovićem Trapom, zamjenikom provincijala Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja te ostalim profesorima na našem učilištu i odgojiteljima u Centralnom bogoslovnom sjemeništu. U svojoj propovijedi nadbiskup je sve nazočne potaknuo na ustrajno traženje Krista i privrženost njemu osobito slušanjem Božje riječi i jednako tako oslušivanjem potreba i pitanja našega vremena. Nakon misnoga slavlja uslijedio je akademski čin u velikoj dvorani KBF-a. Okupljenu upravu Fakulteta, profesore, studente, te sve djelatnike i goste pozdravio je dekan Vidović. Među poštovanim uzvanicima bili su dr. Emilio Marin, veleposlanik Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici, zatim prof. dr. Ivan Pavić, rektor Sveučilišta u Splitu, dekani Katoličkih bogoslovnih fakulteta u Zagrebu i Đakovu, dekani ili predstavnici nekoliko fakulteta splitskoga Sveučilišta, mr. don Mate Uzinić, rektor Centralnoga bogoslovnog sjemeništa, te predstavnici gradskih i županijskih vlasti. Čestitajući proslavu, nadbiskup Barišić je kao prvi govornik istaknuo veliku zadaću našega Fakulteta da otkriva duhovnu odrednicu ljudskog življenja te da svjetlom Evanđelja promišlja čovjekov život i štiti dostojanstvo svake ljudske osobe. Rektor Sveučilišta u Splitu profesor Pavić naglasio je zasluge ovoga Fakulteta u očuvanju vjerskoga, kulturnoga i nacionalnog identiteta u Hrvatskoj. Dekan KBF-a u Zagrebu prof. dr. Zdenko Tenšek obratio se osobito ovogodišnjim diplomantima, potaknuvši ih da nastave prenositi drugima ono što su i sami naučili od svojih profesora. Prof. dr. Nikola Dogan, dekan KBF-a u Āakovu, najmlađega visokoga teološkog učilišta u Hrvatskoj, zahvalio je upravi KBF-a u Splitu na svestranoj pomoći koju su pružili u osnivanju njegova matičnog fakulteta.

Potom je dekan Vidović podnio izvješće o radu akademske ustanove u protekla dva semestra. Istaknuo je uspješnu suradnju Fakulteta s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, kao i sa Sveučilištem u Splitu na izradi novoga studijskog programa

prema Bolonjskom procesu. Pozitivnom je ocijenio i suradnju s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Zagrebu u svezi s izvođenjem poslijediplomskih studija. Osvrćući se na znanstveni i nastavni rad profesora, ukazao je, među ostalim, na njihovu bogatu znanstvenu aktivnost jer su u protekloj akademskoj godini objavili 22 knjige – među kojima su dva zbornika radova, dva prijevoda sa stranih jezika, 67 znanstvenih i 49 stručnih radova – te sudjelovali na brojnim znanstvenim skupovima, tribinama i okruglim stolovima. Katolički bogoslovni fakultet uspješno je organizirao i svoj XI. međunarodni simpozij u listopadu prošle godine. Na tom je skupu, naslovljenome Kršćanstvo i zdravlje, održano osam predavanja i četiri priopćenja. Dekan je za iduću godinu najavio održavanje znanstvenog skupa o Bibliji u sklopu Marulićevih dana u Splitu. Oba su fakultetska časopisa, Crkva u svijetu i Služba Božja, redovito izlazila. Pokrenut je i studentski list Odras. Na Fakultetu djeluje i mješoviti pjevački studentski zbor. Riječ zahvale Vidović je uputio prof. dr. Marijanu Mandacu, koji je nakon dugogodišnjega djelovanja početkom ove akademske godine otišao u mirovinu. Umjesto njega zaposlen je na puno radno vrijeme dosadašnji vanjski suradnik doc. dr. Ivan Bodrožić. Riječ zahvale dekan je također uputio i svom prethodniku u toj službi, prof. dr. Marijanu Vugdeliji, kao i njegovim prodekanima za znanost i nastavu. Vidović je sa zadovoljstvom izvijestio da je Ministarstvo našem Fakultetu nedavno darovalo šest računala za rad studenata. Dva su studenta s našega Fakulteta zbog postignutih rezultata dobila godišnju nagradu rektora Sveučilišta.

Na kraju svojega izvješća dekan je iznio i neke statističke podatke. U oba smjera prve godine studija na Katoličkom bogoslovnim fakultetu u Splitu koji se odvijaju prema novom programu upisana su 54 studenta/ice. Na petogodišnjem Filozofsko-teološkom studiju redovito su upisana 134, a na Teološko-katehetskom studiju 63 studenta/ice. Pribrajajući im studente apsolvante, Filozofsko-teološki studij broji 162 studenta, a Teološko-katehetski 98 studenata. Sveukupno dakle u tekućem semestru na našem Fakultetu studira 250 studenata/ica, a dvoje njih je iz inozemstva.

Prigodom Dana Fakulteta, prema Pravilniku KBF-a u Splitu, dodjeljuju se tri nagrade najboljim studentima: za položene sve predmete cjelovitoga studija s najboljim prosjekom ocjena; za položene sve predmete iz protekle akademske godine s najboljim prosjekom ocjena; za najbolje ocijenjeni seminarski rad. Ove je godine prva i druga nagrada pripala apsolventu Kristianu Stipanoviću, koji je položio sve predmete cjelovitog studija s prosjekom ocjena 4,87 i sve predmete iz protekle akademske godine s prosjekom ocjena

---

4,94. Nagradu za najbolje ocijenjeni seminarski rad u protekloj akademskoj godini dobio je Mario Radman, student II. godine Filozofsko-teološkog studija, za rad s naslovom Odnos Crkve prema demokraciji, koji je pisao kod dr. Jure Šimunovića.

Na kraju akademskog čina uslijedila je dodjela diploma, koje su diplomantima uručili dekan prof. dr. Marinko Vidović, prodekan za nastavu prof. dr. Ivan Tadić i prodekan za znanost doc. dr. Anđelko Domazet. Akademski naslov diplomiranog teologa dobili su: Jakov Bešlić Gadžo, don Davor Bilandžić, don Mario Buljević, don Roko Glasnović, Ana Jeličić, Ljubica Jelušić, don Dalibor Milina, Ivica Španjić, Pero Šošić i Anđa Vujević rođ. Perić. Naslov diplomiranoga katehete dobili su: Ana-Mari Aleksić, Dragica Domjanović rođ. Krunić, Ana Marušić, Marijana Novak-Stanić, Anita Ramić i Anka Sučić rođ. Ivančić.

Program proslave svojim je pjevanjem uzveličao mješoviti studentski pjevački zbor pod ravnanjem mo. Šime Marovića. Nakon akademskog čina svečanost je nastavljena zajedničkim domjenkom u prostorima Fakulteta.

Jelena Stupalo